

בבא קמא מ"ט

משנה

שור שהתכוין לחבירו והכה את האשה פטור מדמי ולדות אדם חייב
שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות²⁵⁰. ואדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. כיצד משלם דמי ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה. אמר רבן שמעון בן גמליאל אם כן משהאשה יולדת משבחת, אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותן לבעל. שהתורה זיכתה לו את דמי הולדות. ואם אין לה בעל נותן ליורשיו, היתה שפחה ונשתחררה או גורת פטור. אם היתה שפחה או גורת הנשואה לגר או לעבד משוחרר שמת פטור, מפני שכל המחזיק בנכסי הגר זכה²⁵¹.

גמרא

שנינו שור שהתכוון לחברו אגב מדייקת הגמרא, שמדברי המשנה נראה שאינו הסיפא משלם דמי ולדות, מפני שהשור מתכוון לחברו. אבל אם השור מתכוון לאשה, בעל השור משלם דמי ולדות. וקשה על רב אדא בר אהבה, הסובר ששורים שנתכוונו לאשה פטורים מדמי ולדות? עונה הגמרא, שרב אדא בר אהבה יאמר שהוא הדין שאפילו אם נתכוונו לאשה פטורים מדמי ולדות, ושנינו שור שהיה מתכוון לחבירו אגב הסיפא באדם שהיה מתכוון לחבירו והכה את האשה שמשלם דמי ולדות. שכן כתוב בתורה: "וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים בַּמִּתְכוּוֹן לַחֲבֵרוֹ".

אמר רב פפא שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. כמו שבעל השור חייב לשלם אם הזיק אתון מעוברת. הכתוב מדמה עבד כנעני לחמור: "שְׂבו לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמֹר" עם הדומה לחמור²⁵².

כיצד משלם דמי ולדות ושבח הגמרא שואלת על מה ששנינו, כיצד משלם דמי ולדות, הרי צריך לומר דמי ולדות ושבח ולדות. שבכלל השומה הזאת יש דמי ולדות ושבח ולדות, מה שהאשה נראית משובחת ובעלת אברים מפני העובר ודמיה יקרין? מבארת הגמרא, שהמשנה אומרת כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות, שמשביחים את האשה. שמים את האשה, כמה האשה שווה בשביל ולדות הללו לפני שילדה, וכמה היא שווה עכשיו כשנתרוקנה

250 וה"ה למתכוין לאשה שפטור שנא' לעיל נקי מדמי ולדות. ובגמ' מפ' למה נקט מתכוין לחבירו. רש"י.

251 ונקט היתה שפחה משוחררת או גורת משום שבסתם שפחהמשוחררת נשאת לעבד משוחרר, וגורת נשאת לגר. רש"י.

252 אין להקשות מבור שאם נפל בתוכו עבד או שפחה פטור ולא אומרים שכמו שהזיק אתון מעוברת. מפני שכאן הכתוב לא מיעט שור מדמי ולדות אלא במקום שהולדות לבעל, אבל לומדים מהכתוב האשה וילדיה תהיה לאדוניה שהולדות הם של האדון. תס'.

ונפתחו דמיה. ונותן לבעל את דמי הולדות. ונזקה של האשה, כחש גופה מחמת המכה, ופחת דמיה שהיתה ראויה לימכר כשהיתה בריאה, אינו בכלל שומא זו שאין כאן אלא פחת ריקון העובר. אלא הוא נזק ואינו של הבעל אלא הוא כשאר חבלה²⁵³.

רבה אמר שמים את הולדות ונותנים לבעל
שואלת הגמרא, מה רבן שמעון בן גמליאל שאשה משבחת, הרי התנא קמא סובר שאשה פוחתת בערכה אחרי שהיא יולדת? אמר רבה, שרשב"ג אומר, האם האשה משבחת קודם שתלד יותר מאחר שתלד, והלא היא משבחת אחר שתלד יותר מקודם שתלד, שהרי היא מסוכנת למות בצער לידה, ואם שמים כך לא ישלם דבר? אלא שמים את הולדות ונותנים לבעל, וכן שנינו בברייתא.

לרבא נותנים את דמי הולדות רבא אמר, שרבן שמעון בן גמליאל אומר האם האשה לבעל ושבח ולדות חלקים משבחת למי שיוולדת, ואין לעצמה בשבח הולדות כלום, האם למי שהתורה זיכתה את דמי הולדות, נותנים גם את מה שהאשה הפסידה את השבח, שגופה נפוח מחמת ההריון שהוא חלק מגופה והתשלום הוא נזק? אלא שמים את הולדות ונותנים לבעל, ושבח ולדות חולקים²⁵⁴. וכן שנינו בברייתא. האם האשה משבחת למי שיוולדת, ואין לעצמה בשבח הולדות כלום, אלא שמים נזק בפני עצמו, מה שגופה הכחיש ודמיה פחותים משהיתה ריקנית בריאה, שאינו פחת ריקון, וצער בפני עצמו, ומחלקים את הנזק ככל חבלה בין הבעל ובין האשה. ושמים את הולדות ונותנים לבעל, ואת שבח הולדות, פחת נפח גופה מחמת הריקון מהריון חולקים.

וקשה מדברי רבן שמעון בן גמליאל בברייתא האחת על דבריו בברייתא האחרת. ואומרת הגמרא שהברייתא שאומרת שהאשה משבחת כשהיא ריקנית מדברת באשה מבכרת שדמיה פחותים כשהיא הרה מאשר כשהיא ריקנית, משום שהיא מסתכנת בלידה ביותר. והברייתא שאומרת שחולקים בשבח של אשה מעוברת מדברת באשה שאינה מבכרת.

וחכמים לומדים מ"הרה" ששבח
הריון לבעל
הוא כמו ששנינו במשנה, נאמר: "וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ", בהרה מדבר הכתוב, אם כן למה נאמר "הָרָה"? אלא מכאן ששבח הריון לבעל. ורשב"ג דורש מהמלה "הָרָה" כמו ששנינו בברייתא, רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו חייב עד שיכה אותה כנגד בית ההריון. ואמר רב פפא, לא כנגד בית הריון ממש, אלא כל מקום בגוף שכשמיכים בו הולד מתחמם, נחשב למכה המחייבת, ולא כשהכה ביד או ברגל.

253 והדין כמו ששנינו במס' כתו', בזמן שבסתר לה ב' חלקים, ולו חלק א', וכשבגלוי לו ב' חלקים. רש"י.

254 שדמי הנפח באו מחמת שניהם. רש"י.

רבה אמר לא שנו אלא כשחבל בחיי הגר אבל אמר רבה המשנה אמרה שאם היתה שפחה חבל לאחר מיתת הגר זכתה בדמי הולדות ונשתחררה או גיורת פטור, כשחבל בה

בחיי הגר והגר מת, שכיון שחבל בה בחיי הגר, בעלה הגר זכה בהם. וכיון שמת הגר, זכה בהם מן הגר. אבל חבל בה לאחר מיתת הגר, היא קודמת לכל אדם, והיא עצמה זכתה בהם כשהיו בבטנה לאחר מותו וחייב לשלם לה. ורב חסדא תמה על בעל שמועה הזה, האם ולדות הם צרור מעות ומטלטלין שהאשה תזכה בהן מן ההפקר? אלא אמר רב חסדא²⁵⁵, אם הבעל או יורשיו קיימים, התורה זיכתה להם את דמי הולדות. ואם אינם קיימים, אינו חייב לשלם²⁵⁶.

מקשה הגמרא על רבה ממה ששנינו, הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה, ודמי ולדות לבעל. אין הבעל נותן ליורשיו. אם היא גרושה שמתה ואין בעלה יורשה, נותן ליורשיה. היתה שפחה ונשתחררה או גיורת, החובל זכה במה שבידו אפילו אם חבל באשה לאחר מיתת הגר? עונה הגמרא, האם הבריייתא הזאת עדיפה מהמשנה שהעמדנו כשחבל בה בחיי הגר ומת הגר. וכן רבה יאמר שהבריייתא מדברת כשחבל בה בחיי הגר ומת הגר²⁵⁷. או שנאמר, שהבריייתא מדברת לאחר מיתת הגר, ויש לשנות זכתה, במקום זכה²⁵⁸, שהרי הולדות הם נכסי הבעלי וכשמת בלא יורשים זכתה בהם.

בריייתות נחלקו אם החובל בבת ישראל שנשאת לגר ומת חייב ולכאורה רב ורב חסדא נחלקו במחלוקת תנאים, ששנינו, בת ישראל שנשאת לגר ונתעברה ממנו

וחבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לגר. ולאחר מיתת הגר בבריייתא אחת שנינו חייב. ובריייתא אחרת שנינו פטור. ולכאורה תנאים נחלקו במחלוקת רב ורב חסדא. ואומרת הגמרא, לרבה היא ודאי מחלוקת תנאים, שהרי הוא אמר חייב ואי אפשר להעמיד כמותו את התנא שאומר פטור. ורבה אמר את דבריו לפי התנא שאמר שחייב לשלם לה את דמי הולדות. אבל לרב חסדא אפשר לומר ששתי הבריייתות סוברות שאם חבל בבת ישראל שנשאת לגר אחרי שהגר מת פטור מדמי ולדות. ונחלקו במחלוקת חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. הבריייתא שאומרת שחייב בשבח ולדות היא כדברי רבן שמעון בן גמליאל שאומר שהאשה חולקת בשבח הולדות. והבריייתא שאומרת פטור היא כחכמים שאומרים שכל דמי ושבח הולדות לבעל²⁵⁹.

255 רב חסדא לא חולק כשיש לה יורשים ומודה שהם זכו, ורק בגר שמת אינו משלם דמי ולדות. שהרי בכתובות צריך פסוק ללמד שהאב לא מוריש זכות בתו לבנו וכאן אין מיעוט. וכן ממה שלא מקשים מהבריייתא לרב חסדא אלא רק על רבה. תוס'. והרמב"ם חולק בדבר. הגהות הגר"א.

256 שהוא ממון שאין לו תובעים והחייב לא נוצר כלל בשעת החבלה. רש"י.

257 והמקשה סבר שכיון שכתובים נזק וצער שהם בכל ענין, כך זכה בדמי הולדות בכל ענין. תוס'.

258 לא מגיחים את הבריייתא אלא מי שיש לו זכות זכה. תוס'.

259 אבל רבה לא יכול לתרץ את התנא שפוטר, מפני שהוא סובר שהאשה זכתה מן ההפקר בחלק בעלה, כשהיתה מעוברת ומחוקת. רש"י.

שואלת הגמרא, אם הברייתא המחייבת היא כרבן שמעון בן גמליאל, מדוע הברייתא אומרת לאחר מיתה, הרי יש לה חלק בשבח ולדות אפילו בחיי הגר? עונה הגמרא, שמחיים יש לה חצי שבח ולדות, ולאחר מיתה היא זכתה בחלק בעלה בשבח וכולו שלה. או שנאמר ששתי הברייתות כרשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות.

בשבח ולדות שיש לאשה מחיים שואלת הגמרא, ומדוע לא נלמד משבח ולדות נלמד זכתה לאחר מיתה לדמי ולדות, ומרבי שמעון נלמד לחכמים. ממה שלרשב"ג האשה זכתה בחלקו בשבח ולדות, נלמד לחכמים שהיא זכתה בכולם. שהרי הם אינם חולקים אלא מחיים ולא בזכיה של המיתה. ואומרת הגמרא ששבח ולדות ודמי ולדות אינם דומים. בשבח ולדות שידה של האשה שייכת בהם ויש לה בהם חלק בחיי הבעל, כשהבעל מת היא זכתה בכולו. בדמי ולדות שאין לה בהם חלק בחיי הבעל, לא זכתה בהם במיתת הבעל.

המחזיק בשטרות של גר שאל רב ייבא סבא את רב נחמן, מה הדין באדם המחזיק בשטרותיו של גר? האם מי שמחזיק בשטר מחזיק על דעת הקרקע, לא על דעת השטר, והרי הוא לא החזיק בקרקע. ואת השטר לא קנה²⁶⁰ משום שלא החזיק על דעת השטר. או שהוא מחזיק גם על דעת השטר? ואמר לו רב נחמן ענני מורי, וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך, שתהיה דעתו על השטר מתחילה לזכות בקלף? אמר לו, אכן דעתו גם על הקלף של השטר עצמו.

משכון של ישראל ביד גר ומת הגר אמר רבה, משכוננו של ישראל ביד גר ומת הגר, ובא מוציאים מיד ישראל אחר והחזיק בו מוציאים אותו מידו²⁶¹. כיון שכאשר הגר מת בלא יורשים פקע שעבודו במשכון. משכוננו של גר ביד ישראל ומת הגר, ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו, וזה קנה את השאר. שואלת הגמרא, מדוע שחצרו של המלוה לא תקנה לו את המשכון? הרי אמר רבי יוסי בר חנינא, חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? עונה הגמרא, יש לחלק, שאם המלוה נמצא בעיר ואם היה רוצה היה יכול לזכות במשכון גם חצרו קונה לו. אך אם המלוה לא נמצא בעיר ולא היה יכול לזכות במשכון, גם חצרו אינה קונה לו. והלכה שאם בעל החצר אינו בחצרו לא קנה את המשכון²⁶².

260 ואם אחר יקנה אותו יזכה בו לצור ע"פ צלוחיתו. רש"י.

261 אפ' משכנו שלא בשעת ההלוואה אפ' למ"ד בע"ח קונה משכון, בין שאין לו אלא שעבוד שהרי יכול היה לפדותו ולסלקו בדמים. תוס'.

262 לפי רש"י אינו קונה את המשכון, אבל אם היה בחצר היה קונה את המשכון ואפילו אם אינו עומד בצד שדהו. וצריך לומר שמדובר בחצר המשתמרת. והס"ד אינה כמסקנת הגמ' בב"מ. ולר"י נראה שהגמרא היתה סבורה שמדובר בחצר שאינה משתמרת אצל בעל השדה ולא קנה אלא בעומד בצד שדהו. והגמרא אומרת והלכתא שהתירוצו שבעל החצר אינו בחצר הוא תירוץ נכון. תוס'.

החופר בור ברשות היחיד²⁶³ ופתחו לרשות הרבים²⁶⁴, או ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד, שהוא בור ברשות היחיד והפקיר רשותו, שאינו יכול לומר מה עשית ברשותי, ונפל לתוכו דרך פיו, חייב. ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחר, אפילו שאין כאן צד רשות הרבים, אם הפקיר את הרשות שפי הבור בה²⁶⁵, חייב.

גמרא

תנו רבנן, החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים (ברה"ר ופתחו לרה"י²⁶⁶) חייב, כיון שהתקלה היא ברשות הרבים כמו שחפר ברשות הרבים²⁶⁷, וזהו בור האמור בתורה דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה.

²⁶³ ולא אומרים שדוק החופר בור ברשותו שיש לבור בעלים חייב. וכל שכן אם חפר ברה"ר ופתחו לרה"ר. רש"י.

²⁶⁴ הכלל הוא שהולכים אחר הפתח. תוס'.

²⁶⁵ הכל ברשות עצמו לא של אדם אחר. ור"י מפרש שפתחו לרשות חברו. תוס'.

²⁶⁶ כן הגירסא תוספתא. תוס'. המהרש"א מוחק זאת.

²⁶⁷ רש"י.